خاڵ

گۆڤارێکی هزریی ڕۆشنبیرییه
دوومانگ جارێک دەردەچێت
ژمارە (١٦) نیسانی
٢٠١٨

خاوەنی ئیمتیاز و سەرنووسەر
تۆفیق کەریم
٠٧٥١١٤١٢٥٤٣ - ٠٧٧٠٠٦٣٧٦٦٤
tofeqkarem@yahoo.com

بەڕێوەبەری نووسین
عادل سدیق

بەڕێوەبەری هونەریی
ڕەوشت محەمەد

ڕاوێژکاری یاسایی
بەکر حەمەسدیق

ڕاوێژکاران

پ. د. موحسین عەبدولحەمید
پ.ی. د. عوسمان عەلی
پ.ی. د. عوسمان هەڵەبجەیی
پ.ی. د. ئیسماعیل بەرزنجی
پ.ی. سەلام ناوخۆش
م.ی ئیدریس سیوەیلی

وێنەی بەرگ کاری (ڕەجا محەمەد) تایبەت بە گۆڤاری خاڵ

سایتی گۆڤاری خاڵ:
www.xalkurd.com

تیراژ: ١٥٠٠
نرخ: ١٥٠٠ دینار

ئەم ژمارەیە بە سپۆنسەری
سەنتەری زەهاوی بۆ لێکۆڵینەوەی
فیکریی چاپکراوە

لەم ژمارەیەدا

تەوەر (سۆفیگەری لە نێوان دوێنێ و ئەمڕۆدا)

گاگۆڵکێ و پێگرتنی پێناسەکانی چەمکی تەسەووف	سامان مامڵێسی	٤
سەرهەڵدانی تەسەوف لە وڵاتی کوردەواریدا	یاسین تەها	١١
شوێنی سۆفیزم لە جوڵانەوەی سیاسی کورددا	د.جەعفەر عەلی	١٨
سۆفیگەریی و لێبوردەیی، سەلاحەددینی ئەییوبی بە نموونە	عەبدوڵڵا قەرەداغی	٢٦
سۆفیزمی کوردی لە گەمەی سێکیولاری ستەمکار و سەلەفیزمی ڕادیکاڵدا	ماجید خەلیل	٤٣
بژاری سۆفیگەریی سەردەم	د.عوسمان هەڵەبجەیی	٦٣
دەروازەیەک بەرەو جیهانی خۆشەویستی لە ڕێبازی تەسەووفدا	شێخ موحسینی شێخ خالیدی موفتی	٦٨
ئەدەبیات و ئەدەبیاتی عیرفانی کوردی وەک دەروازەیەک بۆ ئایینناسی	د.سەبور عەبدولکەریم	٧٤
شیعر و سۆفیگەریی	مستەفای سەید مینە	٧٩
مەولانا خالیدی نەقشبەندی نوێکەرەوەی ڕێبازی سۆفیگەری لە کوردستاندا	پ.ی.د.ئاراس محمد	٨٥
مەحەببەت و جوانی میراتی سۆفییانەی عیشقی ئاسمانی	د.هێمن عومەر خۆشناو	٩٢
دیدار لەگەڵ تەحسین حەمەغەریب	ئا: عومەر ڕەشید	٩٨
پیرەمێرد و عیرفان	عومەر ئیسماعیل ڕەحیم	١٠٧
چاوی سێیەم: دەربارەی عیرفان	حسەین سەیید ئەدهەم	١٢١
زانستی تەسەووف لە یازدە تیشکی درەوشاوەدا	د.حەسەن خالید موستەفا موفتی	١٣٣
عیرفان لە سێبەری جیهانبینە گۆڕاوەکاندا	سەلمان نادر	١٣٦
تەسەوف و هونەر لە فەلسەفەی ئایینیدا	کەمال ئەمین گوڵپی	٣٤
شێخایەتی و تەریقەت لە نووسینەکانی مەلای گەورەدا	هاوکار عەبدوڵڵا	١٥

مەحەببەت و جوانی

میراتی سۆفییانەی عیشقی ئاسمانی

بۆ ناسینەوەی دیاردەکانی عیشقی ئاسمانی لەناو دەقی ئەدەبیدا، شارەزابوون لە ئەدگار و هێماکانی ئەم جۆرە عیشقە لەناو مێژووی سۆفیگەریدا، ڕێگا لە بەردەم خوێندنەوەی هێرمینۆتیکانە خۆشتر دەکات، تا بە زانیارییەوە وەرگر ڕەفتار لەگەڵ پارچەکانی ناو دەق بکات. یەکێك لەو بوارانەی ناو عیشقی خودایی، مێینەبوونی دەقە بەو ئاڕاستەیەی، کە وەرگر هەست بە ناسینەوەی جۆری عیشقەکە بکات. لەنێویشیدا خودی ڕەگەزی وشەکان لە ڕووی نێرینەیی و مێینەبوونەوە ئاسۆی بەردەم پێشبینییەکانی وەرگر دەگۆڕن، بەتایبەتیش ئەگەر ڕەگەزی وشەکان بۆ ڕەگ و ڕیشەیەکی سۆفییانە بگەڕێنەوە، کە بەهۆی ئەم پەردەپۆشییەوە تێگەیشتن لێی و کاردانەوەی وەرگر لە هەمبەریدا بەهۆی ئەو بنەمایەوە ڕەوتی تێگەیشتن زیاتر بەرەو خۆی کەمەندکێش دەکات.

د.هێمن عومەر خۆشناو

لەدایکبووی ١٩٨٣، دکتۆرا لە ئەدەبی کوردی
چەند کتێبێکی لە بواری زمان و ئەدەبی کوردیدا چاپکردووە. چەند وتاری بڵاوکراوەی هەیە.

بەکارهێنانی تاکە وشەیەک بە ڕێژەیەکی زۆر لەناو دەقدا، وەرگری شارەزا دەخاتە باری هەڵوەستە لەسەرکردن و گەڕان بە دوای سیاقی وشەی ناوبراو، ئەگەرچی هاوواتاشی بەرامبەر هەبێت، دەچێتەوە چوارچێوەی چۆنیەتی کارکردنی شاعیر لەسەر وشەکە و خوێندنەوە بۆ ئەو ڕەوتە فیکرییەی کە وشەکەی لەلا گرنگە و پێیەوە پەیوەستە. یەکێک لەو وشانە وشەی (مەحەببەت)ە، ئەم وشەیە لەناو شیعری سۆفییانەی کوردیدا، هێز و قورسایی لە وشەی خۆشەویستی زیاترە، کە هاوواتایەتی بە زمانی کوردی. بەکارهێنانی بە ڕێژەیەکی زۆر لەناو شیعری مەحوی و شاعیرانی تر، وێڕای ئەوەی حسێبی لایەنی تەکنیکی و ڕەوانبێژی لەناو دەقدا بۆ کراوە، بەڵام زانیاری شاعیریشی تێدا دەردەکەوێت، کە ئەم وشەیە پێشتر لە میراتی شیعری سۆفییانەدا، لەناو هاوواتاکانیاندا زۆرترین ڕێژەی بەکارهێنانی هەیە.

بەلای کەسێکی وەک (سوهرەوەردی)یەوە، عیشق لە مەحەببەت تایبەتیترە، چونکە هەموو عیشقێک مەحەببەتە، بەڵام هەموو مەحەببەتێک عیشق نییە، مەحەببەت لە مەعریفەت تایبەتترە، چونکە هەموو مەحەببەتێک مەعریفەی هەیە، بەڵام هەموو مەعریفەیەک مەحەببەتی نییە. یەکەمین پایە مەعریفەت و دووەمین مەحەببەت و سێیەمین عیشقە... ناتوانی بە جیهانی عیشقیش بگەیت، تا لە مەعریفەت و مەحەببەت نەگەیت(١). بۆیە ئەگەر شێوەی واتاکانی خۆشەویستی سۆفییانە (الحب الصوفی) لە میراتی سۆفییانەدا بپشکنین، ئەوا لە پێناسەکانی هەریەکە لە ناوداران و ڕابەرانی ئەو بوارە وەک (سری سەقەتی، جونەیدی بەغدادی، شبلی، حەللاج، سمنون المحب، حسین النوری، ئەبو یعقوب السوسی، ئیبراهیم الخواص.... بۆ خۆشەویستی سۆفییانە بڕوانین، ئەوا بە درێژایی چەندین سەدە لە دەربڕین و کتێبەکانیاندا، لە جیاتی وشەی (الحب) وشەی (المحبە)یان بەکارهێناوە، کە مەحببەت لە زمانی عارەبیدا وشەیەکی مێینەیە، ئەمەش لە وشەی (الحب) ڕەوانتر و ناسکترە و شکۆمەندی زیاتری پێوە دیارە، بەتایبەت کە ناوەڕۆکەکەش و بابەتەکەش تەنیا لەسەر خۆشەویستی خودایی بێت. حەللاج لە دیارترین ئەو کەسانەیە لە شیعر و پەخشانەکانی لەم ڕێرەوە لایداوە و وشەی (الحب)ی بەکارهێناوە(٢). مەحوی لە شیعرە کوردییەکانیدا ئەم وشەیەی بەکارهێناوە و دەرخەری ئەوەیە کە:

أ/ پەیڕەوی میراتی سۆفییانەی کردووە ڕووەو تێگەیشتنی خۆشەویستی خودایی.

ب/ مێینەبوونی دەق دەسەلمێنێت، وەک ئەو تێگەیشتنەی، کە وشەکە شکۆمەندی زیاتر لە خۆدا هەڵدەگرێت، ئەگەرنا خودی وشەکە هاوواتای دیکەی لە کوردیدا بەرامبەر هەن. دەتوانرا مادەم وشەی دانسقە و ڕەوانی تری کوردی لای شاعیر بەکارهاتوون، دەکرا ئەگەر لەبەر ڕەچاوی ئەم حاڵەتە نەبوایە وشەی تر بەکارهاتبان.

مەحوی دەڵێت:

لەبەر باری مەحببەت ئاسمان و ئەرز ئەناڵێنن
چییە ئەم دەعوییەت زاهید، جلی لێ بارە گاپیرت
/ ٦٨

یان دەڵێت:

قوڕی بکەم بەسەرا یا بە دادڕینی بەرۆک
حەقی مەحەببەت ئەدا کەم، بەدەی خودایە دەست.
/ ٧٠

مەحوی لە تەواوی دیوانەکەیدا ئەم وشەیەی بەکارهێناوە، کە ڕێژەیەکی بەرچاوە و سەلمێنەری ئەو بۆچونەی پێشوومانە بۆ ناسینەوەی ڕەگەزەکانی پێکهاتەی عیشقی خودایی لەناو دەقدا. کەچی لە تەواوی دیوانەکەی مەحویدا لەناو غەزەلەکانیدا وشەی (حب) هەر نابینرێت، تەنیا لە قەسیدەی (بەحری نور)دا بەدواییەکدا لە دوو دێردا، سێ جار ئەم وشەیە بەکارهاتووە، کە

خودی دوو دێرەکە لەچاو سیاقی ئەو دێرانەی وشەی (مەحببەت)یان تێدایە، زۆر سادە و ساکارن و نابنە بەربەست لە بەردەم تێگەیشتن و, پێویست بە خوێندنەوەی هێرمینۆتیکانە ناکات، چونکە لە مەسەلەی عیشقی خوداییدا، هەر زوو لە بەحری نووردا، وەک شیعرێکی ئاینی خۆی بەدەستەوە دەدا:

لەتۆ حوببی خودا بۆ خۆم و بۆ ئەولاد و ئەحبابم
کە حوببی ماسیوا دەرکا لە دڵ وەک بت لە بتخانە
خودایا هەم لە تۆ حوببی ڕەسول و ئیتتیباعی ئەو
کە ئیکسیری مسی ماهییەتی مەغشوشی ئینسانە./
دیوانی مەحوی/ ٤٥٨

دەقی سۆفییانە لە جەمالی خوداییەوە بۆ جەمالی مرۆڤ:

مامەڵەکردنی وەرگر لەگەڵ هەندێ وشە لەناو دەقدا، ئەگەر بە تەنیا بە واتا فەرهەنگییەکە بێت، دەق شێوەیەکی چەقبەستوو نیشان دەدات و ناتوانێت هەڵگری کۆمەڵێک واتا بێت. شیعری سۆفییانەش سروشتەکەی وایە لە پشت هەر واتایەکەوە واتایەکی تر خۆی نیشان دەدات، بەڵام چێژی دەق ئەو کاتە پلەکەی بەرز دەبێتەوە، کە واتای دووەمی دەق واتایەکی زەمینی و دونیایی نەبێت و هۆشی مرۆڤ پەلکێش بکات بۆ جوانییەکی نەبینراو بە چاوی سەر، بەڵکو مەعنەوییەت و باتینییەتی ئەو کەسانەی لەناو ئەزموونەکەدان دەرک بە جوانییەکە بکەن و ئەو جوانییەش سەرچاوەکەی ئەو دیو سروشت و هۆشی مرۆڤ بێت.

بەدەر لە دەقی ئەدەبیش، خودی مرۆڤ وەک وەرگرێک لە هەمبەر جوانییەکانی دەوروبەردا، هەر لە زووەوە بۆتە جێگای سەرنج و ڕوانینی جیا جیا. لەو سۆنگەوەش فەیلەسوف و زانایان لە سەردەمی گریکەکانەوە لەسەر ئەم بابەتە هەڵوەستەیان کردووە، هەندێکیان جوانییان گەڕاندۆتەوە بۆ مەسەلەی سوود و، هەندێکیان بۆ شکۆمەندی، بە لای هەندێکیشیانەوە جوانی لە عەقڵدا جێگیرە و ناکرێت زیاتر بکرێت یاخود هەموو جوانییەک سەرچاوەکەی تاکە جوانییەکە. یەکێکی وەک ئەفلاتونیش سەرچاوەی جوانیەکانی بۆ خودا گەڕاندەوە بەوەی هەموو وێنەیەکی هەستی تیشکدانەوەی جوانی خوداییە(٣).

ئەو وشانەی کە لەناو دەقدا دەلالەتی جوانی دەگەیەنن، وێڕای ئەوەی ئەگەر خوێنەرەکە شارەزای بنەما و بنچینەی وشەکەش نەبێت، جۆرێک لە ئیستێتیک بەدەق دەبەخشێت و لەناو وەرگرتنی ئەو جوانییەدا چێژ خۆی بەرجەستە دەکات. (جەمال) کە خەسڵەت یان بەشێکە لە ڕۆنانی نەوەد و نۆ ناوەکانی خوای گەورە و واتای جوانی دەگەیەنێت، بەڵام مەزراندنی بۆ ناو دەقی ئەدەبی سۆفییانە و پراکتیککردنی بنەمای وەرگرتنی، بەشێک لە تروسکایی جوانی خوداییە بۆ مرۆڤ. بەواتایەکی تر، گواستنەوەی پشکی جوانی ئاسمانییە بۆ جوانی سەر زەوی، ئەمە ئەگەر لە شیعری عەرەبیدا ئیشکالییەتی زۆر دروست نەکات، بەڵام لە شیعری کوریدا لە چۆنیەتی پاچڤەکردنی وشەکە بۆ سەر زمانی کوردی جۆرە ئیشکالییەتێک دەخاتەوە، چونکە لە هەندێک کاتدا پاچڤەکردن کۆمەڵێک سیمای دەلالی لە دەست دەدات، کە پێشتر لە زمانی یەکەمدا هەڵگریان بوو.

لە پاچڤەکردندا ئەگەر بە ڕێگایەکی تازە وشەکە داڕێژرایەوە، ئەوا وادەکات بەپێی بیروڕای (گادامیر) هەموو وەرگێڕانێک هێرمینۆتیک بێت(٤)، چونکە بەشێک لە واتای زمانی یەکەم لەگەڵ خۆی دەهێنێت، بەڵام بە گوێرەی بنیاد و پێکهاتەی زمانی دووەم، هەندێک واتا لە خۆیدا زیاد دەکات و دەربڕینێکی تر دەهێنێتە کایەوە، کە کردەی تێگەیشتن هەمان کردەی تێگەیشتنی یەکەم نابێت و بەپێی وەرگرەکانی زمانی دووەم چێژ و ئیستێتیک بەرجەستە دەکات. دەستبردنیش بۆ ناوەکانی خودا و مەزراندنیان بۆ ناو دەق، هەموویان لە یەک

> بەلای کەسێکی وەك (سوهرەوەردی)یەوە، عیشق لە مەحەببەت تایبەتیترە، چونکە هەموو عیشقێك مەحەببەتە، بەڵام هەموو مەحەببەتێك عیشق نییە

ئاستدا ئەو قورساییەیان نییە و کردەی تێگەیشتن لە هەموویاندا وەک یەک نییە، بەڵام ئەوانەی کە پێشتر لەناو تیۆرەکانی سۆفیگەریدا مەدلوولێکیان جێگیر کردووە، بە تێپەڕبوونی کات ئەو ڕێچکەیە کەم تا زۆر دەمێنێت. گرنگ ئەوەیە شاعیر بە هۆشیارییەوە مامەڵەیان لەگەڵدا دەکات و ئامانجێکی لە پشت بەکارهێنانیدا هەیە، کە پەیوەستکردنی واتا زەمینییەکانە بەواتا ئاسمانییەکان و سازاندنی وێنەیەکی بەهێزە بۆ دەقەکە و بەرز کردنەوەی پلەی شیعرییەتە تێیدا.

ئەگەر لە ڕوانگە سۆفیگەرییەکەوە لە (جەمال) بڕوانین، بەوەی ئەگەر یەکێک لە ئامانجەکانی ڕەوتی تەسەووف گەیشتن بێت بە حەقیقەت، ئەو حەقیقەتەی کە ئەوان لە باتینەوە بۆی دەچن و بە گەیشتن بە نوور دەگەنە مەبەست. لەڕاستیدا لەناو خودی حەقیقەت و ڕۆشنایشدا جوانی هەیە، ڕوانینی خودی مرۆڤەکان بۆ جوانییەک، کە ئاسان دەستناکەوێت و یەکێکیشە لە پایەکانی تەسەووف، پێویستە ڕێ و شوێنی پێویستی بۆ بگیرێتەبەر. بۆیە بەرلەوەی جۆرەکانی (جەمال) لەناو مێژووی سۆفیگەریدا دەستنیشان بکەین، وەک هەڵوەستەیەک لەسەر مێژووی جوانیناسی، ئەوا دەبێت نکۆڵی لەوە نەکەین لەناو وردەکاریی جوانیدا، کە چاو وەک ڕەگەزێکی سەرەکی ڕۆڵی بینینی جوانییەکە دەبینێت لە کەسێک بۆ کەسێکی دیکە جیاوازە. هەبوونی ئەم جیاوازییە ئەگەر لە بیروڕا گشتییەکانیش بێت، لەناو کایەکانی ژیاندا، ئەوا لە بابەت پرسی جوانیدا خاڵی هاوبەش زۆرە، لەبەرئەوەشە جوان و جوانتر و جوانترین هەمیشە لە مەعریفەی مرۆڤایەتیدا حزووری هەیە.

ئەگەر لای گریکەکان و ئەفلۆتینیش سەرچاوەی جوانییەکان بۆ خودا بگەڕێندرێتەوە، ئەوا ئەم بیرە بۆ سەردەمانی دواتریش درێژدەبێتەوە، لەوەدا گرفتێکی گەورە نایەتەکایەوە. ئەوەی کە هەمیشە بە ترسەوە مامەڵەی لەگەڵدا کراوە پرسی هەڵتۆقینی سەرچاوەی جوانی بووە لەناو خودی ئادەمیزادەوە، چونکە لە زووەوە سۆفییەکانیش پشتگیری جوانییە خوداییەکەیان کرد و بە دنیا پەیوەستیان کردەوە، بەوەی (خودا جیهانی لەسەر شێوەی خۆی دروستکردووە، کە خۆی جوانە و جیهانیشی هەمووی جوانە) (٥) و، ئەگەر لەناو چوارچێوەی جیهانیشدا، مرۆڤ بە نموونەی سەرەکی وەربگرین ئەوا دەگوترێت (خودا ئادەمی لەسەر وێنەی خۆی خەلق کردووە)(٦)، کە ئەمە ئەگەرچی دەچێتە ناو یەکێتیی جوانی (جەمال)و شهودیش(٧)، بەڵام ئەم پەیوەستبوونە بەرەو ئەو ئاقارەمان دەبات، کە لە گوتاری ئیسلامیی و شەرعیدا جۆرە ترسێک لە چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ ئەم پرسەدا هەبووە، هەرئەمەش ڕێگای زیاتر لە بەردەم سۆفییەکان خۆشکرد، کە لەپێناو قسە لەسەر جەمالی خوداییدا، سنوور ببەزێنن و بواریان بۆ خۆش بێت، کە کەرەستەی ناپەسەند بەدیدی ئیسلامییەوە بۆ دەربڕینەکانیان

بەکاربێنن یان قسە لەسەر مەترسی و قەدەغە لەسەر کراوەکان بکەن.

ئەم دوو وشەیەی سەرەوە دەرخەری ئەو ڕاستییەن، کە سەرچاوەی جوانییەکان لە خوداوەند و پاشان بەشێکی بۆ جیهان و مرۆڤ گواستراوەتەوە. ئەمە لەو مێژووەدا نکۆڵی لێ نەکراوە، ترسەکەش دەگونجێت لەوەدا بووبێت، کە پیرۆزکردنی خودی مرۆڤ لە چوارچێوەی جوانییەکەیدا، لە بەهای جوانی خودا کەم دەکرێتەوە. هەر لەو ڕوانگەوەش فەیلەسوفە مسوڵمانەکەن وەک شێوەیەک لە ڕوانین بۆ جیهان، یان دەستخستنی جوانی، بایەخیان بە ڕوانینی جوانیناسانە نەداوە، بەڵکو وەک دەربڕینێکی جوانی بایەخیان بە هونەر داوە، لەمەشدا تیۆری لاسایکردنەوە و خەیاڵکردنی ئەفلاتون و ئەرستۆیان بەههند وەرگرت. ئەم ڕوانینەش لە کاری فەیلەسوفانی وەک (فارابی و ئیبن سینا و ئیبن ڕوشد) و هەتا سۆفییەکانیش بەرجەستە بوو بەدەر لە ئیبن عەرەبی، کە ئەو لاسایی ڕای جوانی (جەمال)ی ئەفلاتون و ئەفلۆتینی نەکردەوە، کە پەیوەست بوون بە شتە جوانەکان، کە هەست بۆ ڕۆح و بۆ جیهانی نموونەیی و دواتر جوانی ڕەها دەبات، ئەمەش تەنیا خودی خودایە، ئەی جوانی خودا چییە؟ بۆیە ئەو پەیوەستی کردووە بە شهود، کە هەر کەسێک جیهانی لەبەر جوانییەکەی خۆشویست، کەواتە خوداشی خۆش ویستووە(٨).

جیاوازییەکە لێرەدا لە نێوان خودا و جوانیی خودادا بوو، ڕەوتی سۆفیگەری دوای ئیبن عەرەبی زیاتر لەسەر سەرچاوەی جوانی خودا چڕبوونەوە نەک خودی خودا، بۆیەشە دواتر هەر خودی ئەم وشەیە واتای تری لەخۆدا هەڵگرت، کە لە واتا فەرهەنگییەکەدا خۆی دەترازێنێت و لەگەڵ ناوەکانی تری خودا خۆی تێکەڵ دەکات. جیاوازییەکی واتایی ئەوتۆ کە بواری لێکدانەوە (هێرمینۆتیک) لە خۆیدا بەرجەستە دەکات و لە هەمبەر ئەدای جوانیی و ئیستێتیکای ئەدەبیاتدا، سۆفییەکان بەشێوەیەکی ناڕاستەوخۆ ئەدەبیات دەکەنە ئامرازی دەرخستنی جوانی خودایی. لەناو ئەم دەربڕینە ئەدەبییانەشدا بۆ وشەی (جەمال) دەستەوەستان نابنو لێکدانەوەی جیاواز نیشان دەدەن. ئەوەتا یەکێکی وەک شا نیعمەتوڵڵا دەڵێت: (جەمال جوانی دەرکەوتن و تەجەللاکردنی حەقە بەرەو ڕووی حەق و بۆ حەق) (٩). ئەم پەردەپۆشکردنەی واتای ڕووکەشی، لە واقیعدا لای سۆفییەکان گرنگیدان بوو بە جوانی خودایی، هەر ئەمەش وای لێکردبوون تێبینیان لەسەر ئەدای پەیوەندی مرۆڤەکان لەگەڵ خودادا هەبێت و لە هەوڵی ئەوەدا بوون ئەو پەیوەندییە برازێننەوە و جوانتری بکەن، ڕێژەی شەیدابووەکان و هۆگرانی جوانی خودایی زیاتر بکەن و بەدوای ئەو جوانییەدا بکەونە حاڵەتی ناوێزەبوون، لەناو کۆمەڵگەیەکی سەرلەبەری نائاشنا بەم جوانییە سەرچاوەییە، ئەوان لە بەرگێکی سادە و ساکار و خاکیدا لە باتیندا، بەرەو ئەم جوانیی و جەماڵە هەنگاو بنێن.

ئەگەر جوانییەکان بەپێی کەسەکانیش جیاواز بن، ئەوا خودی جوانییە، عیشق دروست دەکات. عیشق دەچێتە دڵەوە و جوانیش لە ڕێگای چاوەوە دەبینرێت، لێرەدا چاو ئامرازی گواستنەوەی عیشق و خۆشەویستییە لە دەرەوە بۆ ناو دڵ. کەواتە ئەگەر هەر جۆرە خۆشەویستییەک بە دونیایی و ئاسمانیشەوە هەبێت، ئەوا بەبێ بوونی جوانی تێیدا ناگاتە لوتکە، لەوەشدا لای سۆفییەکانیش بەشێک لە هۆکاری دروستبوونی مەحەبەت و عیشق بوون بە سەنتەری عیشق، لە (جەمال– جوانی) دایە، کە شاعیری سۆفی لە دەقی شیعریدا هەردوو چەمکی جوانی و عیشق بەیەکەوە گرێدەدات و دڵیش دەکاتەوە چەقی بەرهەمهێنان و مانەوەی عیشقەکە:

بەو جەماڵە عیشق و بەو جاهە حەسەد
هەم دڵی من، هەم دڵی دوشمن کەباب / ٤٤

له شیعری مەحویدا، سیاقی دەربڕینەکان وایە، جوانی– جەمال لەگەڵ عیشق بەیەکەوە گرێدەدرێن. واتە دەروونبەرە واتاییەکە دەبێت لە چوارچێوەی خۆشەویستیدا بخولێتەوە، کە باس لە جوانی– جەمال بکرێت. ئەمە ئەگەر بە تەنیا بێت و لە ڕووە ئاساییەکەی بێت، کە جوانی خودی مەعشووقەکانیش تریسکەی جوانی خودایان تێدا دەدرەوشێتەوە، بەڵام پەیوەستکردنی جەمال بە خەسڵەتی تری نزیک لە خۆی و بەتایبەتیش وەرگرتنی هاوشێوەکانی خەسڵەت و سیفاتی ناوەکانی خودایی، مەسەلەکە ئاڵۆزتر دەکات و سەلمێنەری ئەو بارەیە، کە شاعیر بە مەبەست و هۆشیارییەوە مامەڵەی لەگەڵ ئەم چەمکانەدا کردووە، حاڵەتی دوێندراویش (المخاطب) هەمیشە بە جوانی پەیوەست کراوە. لە سێگۆشەی عاشق و مەعشووق و جەمالدا، عاشق چونکە هەڵوەدای گەیشتنە بە مەعشووق، مەعشووقیش لە سیفەتی جوانی سیخناخە، بۆیە کەسی عاشق، یان بکەرەکە، لە جوانی خاڵییە و بە ڕێگایەکی سەختدا گوزەر دەکات بۆئەوەی لە ئەنجامدا جوانی دەستکەوێت. جوانییەکەش لەناو باتینی مەعشووقدا خۆی حەشارداوە، لەبەرئەوە دەگونجێت مەحەببەت بۆ گەیشتن بە جەمالی ڕەها ئامراز بێت، بەوپێیەی دەستخستنی مەحەببەت لە دەستخستنی جوانی ئاسانترە. بەواتایەکی تر عاشق لە خۆشەویستی دەگلێ و پێیەوە دەتلێتەوە، بە ئامانجی گەیشتن بە جوانی. هەربۆیەشە مەحوی بە ناچاری ڕێز لە مەحەببەت دەگرێت، ئەگەرچی ئێش و ئازاریشی زۆر بێت، چونکە دەسکەوتێکی دیکەی لە خۆیدا حەشارداوە، ئەویش گەیشتنە بە جەمالی ڕاستەقینە:

لەسەرخۆ چوونە شەیدا بوونە، قوربانە، سوتانە
هەتا مردن مەحەببەت، ئیشی زۆرە ڕیزی لێ دەگرم / ٢١٩

سەرچاوە و پەراوێز

١–سهروردی شیخ اشراق مدیحه سرای نور، نگارش عطاء الله تدین، چ٤، انتشارات تهران، ١٣٨٨، ص٣٢٢.

٢–الحب فی التصوف الاسلامی، ابن عربی نموذجا، یحیی الراضی، دار التکوین للترلیف والترجمه والنشر، دمشق، الطبعه الاولی، ٢٠٠٩، ص٧٢

٣–بۆ زیاتر زانیاری لەبارەی چەمکی جوانی بگەڕێوە بۆ ئەم کتێبە: تاریخ الفکر الجمالی، د.محمود خضره، الطبعه الاولی، جامعه دمشق،١٩٩٩

٤–سیرورات التڕویل من الهرموسیه الی السیمیائیات، سعید بنکراد، منشورات الاختلاف، الرباط، الطبعه الاولی،٢٠١٢ م، ص١٥٩.

٥–الفتوحات المکیه، ابن عربی، المجلد الثانی، ص ٢٣١، هەروەها موسوعه مصطلحات التصوف الاسلامی، د.رفیق العجم، مکتبه لبنان ناشرون، الطبعه الاولی، ١٩٩٩، ص٢٥٢.

٦–ئەبو عەلای عەفیفی دەڵێ: ئەم وتەیە سۆفییەکان بە حەدیسی پێغەمبەری دادەنێن و دەربڕینێکە لە تەوراتیش هاتووە. بڕوانە الحب فی التصوف الاسلامی، یحیی الراضی، ص٢٤٧، ئەویش لە کتێبی فصوص الحکم/٢ ص٨٦ی وەرگرتووە.

٧– یەکێتی شهود (وحده الشهود) لە بەئاگاهاتنەوەی نووستوو دەچێ لە خەونەکەی، کاتێک چەند ساتێکە خەوتووە، ئەمە حەقیقەتێکە، کە تەواو بەئاگادێتەوە، ئەوەی بینیویەتی هیچی لە واقیعدا نییە، بۆیە پەنا بۆ لێکدانەوەی خەونەکەی دەبا، یان بۆ تەئویلەکەی، چونکە دەزانێ ئەو وێنانەی ئەو بینیویەتی تەنیا ڕەمزگەلێکن، ڕەمزەکانیش پێویستیان بە خوێندنەوە و تێگەیشتنە. (تأویل الشعر وفلسفته عند الصوفیه، ل٢٣٤)

٨–الحب فی التصوف الاسلامی، یحیی الراضی، ص ٢٤٦–٢٤٧.

٩–فرهنگ المصطلحات تعبیرات عرفانی، دکتر سید جعفر سجادی، چ٩، افست گلشن، ١٣٨٩ص٢٨٨.